

Ingen modell for nynaz

TERBOVEN. Historiker Berit Nøkleby argumenterer ikke mot andres bilde av Hitler-Tysklands visedronning i Norge. Det nye er at hun retter lyskasterne mot personen Terboven.

Norge trenger ikke lenger skremmelspropagandaen om Terboven, sier Reichkommissars norske biograf.

ODD INGE SKJÆVESLAND
JON PETTER EVENSEN (foto)

— Jeg synes ikke vi skal gjøre det så lett for oss at vi definerer slike mennesker som monstre. Det er ikke det de er, sier historiker Berit Nøkleby til Aftenposten. I går ble hennes «Josef Terboven — Hitlers mann i Norge» lansert.

— Er det ikke en fare for

at du i den første biografien om Hitler-Tysklands sterke mann i Norge gir et mer fordelaktig bilde av ham enn han fortjener?

— Vi trengte et skremmelspropaganda-bilde av denne mannen under krigen, men jeg kan ikke skjønne at vi nå, så mange år senere, har behov for det.

Ingen modell

— Ikke av hensyn til nynazistiske strømninger heller?

— Nei, Terboven er ingen modell for nynazister. Men han er et skremmende eksempel på hvordan en intelligent og egentlig hederlig person kan bli så grepet av en sak at ikke noe annet tel-

ler. Det var rendyrket fanatisme, sier Nøkleby.

Hun har skrevet den første bok om mannen som i de fem dramatiske årene fra 1940 til 1945 hadde mer makt enn noen annen har hatt her i landet. Det er ikke blitt historien om det tyske styret i Norge, men om personen Terboven. Nøkleby ville ta ham alvorlig. Hun er blitt mer og mer nysgjerrig på denne forhatte mannen.

— Jeg er ikke fascinert av Terboven, men av det ensidig negative bildet folk har av ham. Jeg har forsøkt å skrive uten adjektiver. Gjerningene blir de samme, sier Nøkleby.

Hun har stort sett brukt skriftlige kilder, men hadde

stor nytte og personlig interesse av samtalene med Terbovens sekretær i Oslo, Gerda Hettich.

— Hun mente han var den beste sjef man kunne få. Hettich forstod ikke hvorfor Terboven tok livet sitt på Skaugum. Hun mente at han ikke hadde gjort noe galt, sa Nøkleby på pressekonferansen. Hun tok personen Terboven alvorlig.

Løy ikke

— Det gjorde jeg ved å sjekke om det f.eks. er sant at han løy i sine taler, slik det er blitt hevdet. Jeg er kommet til at han mente det han skrev i sine taler og brev. De henger sammen logisk og han gjentar

standpunktene flere ganger, sier Nøkleby.

Hun nevner også unntakstilstanden i september 1941, som mange mener kom overraskende. — Jeg har funnet at han advarte flere ganger, bl.a. mot streik. Så når det ble streik på de for tyskerne mest krigsviktige bedriftene i Oslo, kom ikke unntakstilstanden overraskende, sier Nøkleby.

På pressekonferansen var professor Magne Skodvin stort sett positiv til boken, men etterlyste et avsnitt om hvordan Terboven mente Norge skulle styres. — Og så er jeg ikke sikker på om du ikke av og til er litt snill med ham, sa Skodvin til Nøkleby.

PÅL G.
RØDT
Gylde
Annel
SIGUR

Det er åpner Gerha skrive en sto atmos med. (formi er i et liv til om je; hans j «Rø tende hans t om de tektiv. nalist for sp minal kvinn grei o privatsyn vi prege så alt mane

Intu av be densa ten U for å spille Hun ker - i Gri med men tet og forfø suali hove unge

Uli barn om r mor dor frer hur å b det hu riv me ve liv og al fo he di di bi A

le n o k

Bunnsolid Terboven-biografi

BOK

Berit Nøkleby
JOSEF TERBOVEN
HITLERS MANN I
NORGE
Gyldendal

Anmeldt av
NILS JOHAN RINGDAL

Hitlers motstandere i Tyskland trøstet seg med å kalle ham for malersvenn og Himmler for hønseoppdretter. Det gjorde det sikkert lettere å holde motet oppe når overmakten syntes fæl. Blant gode nordmenn het det om Reichskommissar Josef Terboven at han var «krøpling» — og «egentlig bare en liten bankfunksjonær». Disse klisjéene har fått leve altfor lenge. Takket være Berit Nøklebys bunnsolide biografi har vi omsider fått et fullstendig bilde av Hitlers førstemann i Norge.

Liten og spinkel var Terboven riktignok. Til gjengjeld var han en tøffing. Bare 17 år gammel meldte han seg til krigstjeneste. Da første verdenskrig var slutt, var han 20, hadde fått løytnants grad og jernkorset av begge klasser. I 1930-årene var han blant Tysklands dyktigste hobbyflyvere. Da han styrtet over Nürnberg i 1938, pådro han seg en stiv albue og begynte å trekke litt på benet. Det gjorde ham ikke mye dårligere som tennisspiller og flyver, og hindret ham ikke i å bli en habil slalåmkjører under årene i Norge. Tøff var han fortsatt, det skulle mange nordmenn få merke på kroppen.

Tidlig i 1920-årene hadde han studert økonomi og rettsvitenskap i Mün-

chen, men måtte avbryte da faren døde og familiearven smuldret hen. I stedet fikk han en lang og hard skole i Hitlers parti, der han ble medlem i det viktige året 1923. Med tiden avanserte han til Gauleiter i Essen, ble riksdagsmedlem fra 1930, senere Oberpräsident i Rhinprovinzen. Som administrator fikk han bred erfaring i kamp mot kirke og skole, lærte seg å bruke presse og radio i kampen om opinionen, vente seg til å opptre alene — eller arrangere parader og opptog med hundretusener. «Fra han var tenåring hadde livet vært krig og kamp. Slik ble de beste utvalgt,» sa Hitler. Berit Nøkleby gir ham halvveis rett i det.

Ingen rehabilitering

Biografien om Terboven sikter så langt fra mot å renske eller rehabiliter ham. Det er nær sagt umulig. Josef Terboven var og blir den som alle nordmenn under krigen, jøssinger eller NS, irriterter seg mest over. Desto mer påkrevet er saklig informasjon om mannen og bredere forståelse for hva den tyske okkupasjon av Norge innebar, samt hva de tyske okkupantene tenkte om nordmennene, NS-folk og andre. Berit Nøkleby (f. 1939) er en av Magne Skodvins fremste elever og svært vel bevandret i norsk, tysk og øvrig skandinavisk historie; hun, om noen, er den rette til dette. Og du verden hvor mye nytt hun har gravd frem! Litteraturen og de til dels velkjente kildene i Riksarkivet og Norges Hjemmefrontmuseum har hun studert med

friske øyne og supplert med systematiske studier av tyske kilder: Mikrofilmer fra München og dokumenter fra Rosenbergs utenrikspolitiske kontor har vært særlig viktige, viser fotnotene. Korrespondanse og personlig kontakt med Terbovens datter og ikke minst hans sekretær og tidvis «vertinne» på Skaugum gjennom fem år, Fräulein Gerda Hettich, har gitt beretningen nerve, ja faktisk ... varme.

Josef Terbovens bryllup med Ilse Stahl i 1934 er vel kjent også fra Hitler-biografiene, begivenhetene gikk alt i samtiden under navn av «blodbryllupet i Essen». Hitler var oppsiktsvekkende til stede — og hadde dermed alibi for det som foregikk samtidig: nedslaktning av store deler av venstreflyen i NSDAP. Goebbels' dagbøker har brakt oss mange tilleggsopplysninger om de to som giftet seg: Fru Ilse hadde tidligere vært sekretær m.m. for den kvinnekjære propagandaministeren. Forholdet fortsatte også etter at hun ble frue. En datter fikk ekteparet Terboven sammen, men lykkelige ble de ikke. Fru Terboven gjorde sin egen karriere i partiet, kom aldri til Norge. Rykter om at Terboven var med på orgier med kvinner av alle nasjonaliteter florerte i norske motstandskretser. Berit Nøkleby, med Gerda Hettich som sannhetsvitne, vet bedre: Terboven hadde en tid et forhold til én tysk sekretær, Eva-Renate, som ble forvist da Himmler oppdaget at hun hadde jødiske aner; senere svermet han litt for en finsk sangerinne. Det var

alt. Fyllekalas kunne det nok bli ute på Skaugum. Men Terboven ga seg ikke orgier i vold om han fikk promille. Det hovedbilde som manes frem i denne boken, er en ensom, fjern Reichskommissar, som satt i Norge og lengtet — til Eva-Renate i Berlin og sin datter, Inge, i Essen.

Skjermet

Det viktigste stoffet i denne boken angår den tyske administrasjon av Norge. Foruten Terboven selv får mange andre av okkupasjonsmaktens sentrale representanter ansikt og personlighet, som G.W. Müller og Hans Hendrik Neumann. Billedmaterialet bør være en svir både for entusiast og menigmann. Anekdotestoffet om Gerda Hettich er utmerket krydder og øker bokens leselighet: Sekretæren levde av skjermet, og ble ikke kjent med mange andre nordmenn enn noen stuepiker, noen NS-ministre, samt damene i motehuset Molstad, som hun faktisk ble sto på flere måter.

En biografi som denne kan ikke unngå å repetere endel vel kjente hendelser fra norsk okkupasjonshistorie: Kirkestriden, Telavåg, aksjonene mot studenter, offiserer og politiet. Berit Nøkleby kan det stoffet innenfra, og har skrevet bøker om det før. Det blir ikke mindre leservedig med Reichskommissar i fokus. Og nesten alltid besvarer hun våre mange spørsmål. Jeg undret meg likevel over brannen på Skaugum natt til 14. oktober 1943, for å nevne én ting: Hvis den skyldtes en tidsinnstilt mekanisme i en maleri-

ramme, hvorfor har vi så aldri hørt om det fra de nordmenn som i så fall sto bak.

Berit Nøkleby underslår ikke på noen måte hvilken hard administrator Terboven var for det okkuper-te Norge. Men hun har sett sin hovedoppgave i å klargjøre hans planer og idéer — og den tvil også han stundom nærer omkring sin misjon. Fra høsten 1941 ønsket han seg vekk. Men han var lojal mot sin fører, og ble på sin post. Da nederlaget kom, tok han det som en mann. For ham fantes det ikke noe liv etter det tredje rike; han hadde selv-mordsplanene klare: «Jeg synes bare det er leitt for min lille Inges skyld» var noe av det siste han sa til sin sekretær. Så sprengte han seg i stumper og stykker i en bunker ved Skaugum. De fleste andre av Hitlers menn i Norge rodde seg vel i land. Overraskende mange er fremdeles i live, viser en liste bak i boken — den vil nok få enkelte til å grøsse!

Berit Nøkleby var inntil for få år siden eneste kvinne innen det «tunge» feltet okkupasjonshistorie, der hun forevrig har skrevet flere bøker enn noen mannlig historiker. Som dem har hun sikkert hittil hatt flest lesere av eldre, mannlig årgang. Jeg synes boken om Terboven er den beste hun har skrevet, og tror den vil ha bredere appell — ikke minst fordi forfatteren har tillatt seg litt tvisyn. For tvers igjennom historikerens kritisk dis-kerterende tekst blunker sekretærens kloke, forstående kvinneøyne: Han kunne jo ikke annet, stakk-